

Назаренко О.Л.

аспірант,

Національна академія Служби безпеки України

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Ухвалена 21 рік тому 28 червня 1996 року Конституція України [1] поставила пріоритетним питання соціального захисту в Україні.

Дослідженню конституційних прав людини присвячували увагу у своїх наукових працях такі вчені, як: В. Букач, О. Гончаренко, О. Горова, Р. Князевич, А. Олійник, Ж. Пустовіт, Б. Стецюк, О. Чутчева та інші.

В житті кожної людини трапляються випадки, які можуть призвести до тимчасової або постійної втрати працездатності, котра в свою чергу, призводить до втрати заробітної плати, яка для більшості людей основним засобом для існування. До таких випадків відносять старість, хвороба, інвалідність, втрата годувальника, народження дитини та ін. Всі ці випадки, не зважаючи на їх різноманітність, мають однакові соціальні наслідки для людини, ними обумовлюється потреба в отриманні джерел життєзабезпечення не в обмін на нову затрачену працю. Варто зазначити, що ці випадки прямо впливають на соціальну стабільність суспільства і подолати їх самостійно в багатьох випадках неможливо, держава бере на себе частку відповідальності за їх настання і утворює систему соціального захисту.

Соціальний захист – явище не стабільне, якому притаманні риси видозмінювання в залежності від державного та суспільного устрою, політичної обстановки, економічного та соціального розвитку кожної конкретної країни на певному етапі її існування.

Соціальний захист – це засіб збереження стабільності та злагоди в суспільстві, що трансформується, інструмент, за допомогою якого держава може впливати на життя і майбутнє людей.

Положення чинної Конституції України загалом відповідають основним досягненням як вітчизняної, так світової конституційно-правової доктрини та практики конституційного будівництва, узгоджуються з європейськими стандартами функціонування та розвитку демократичної держави [2, с. 15].

У законах та інших нормативно-правових актах недостатньо повно викладена сутність соціального захисту, що може впливати на життя людей, безпеку людства, процеси державотворення та інші життєво

важливі суспільні процеси. На погляд вчених, відсутність прямих норм у законодавчих актах України, якими передбачаються певні соціальні і правові гарантії особам, які залучаються до співпраці з оперативними підрозділами до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, є однією з проблем, яка потребує наукової розробки.

Спеціалісти Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії), основним завданням якої є вивчення правових систем держав-членів Ради Європи з метою їх зближення, аналіз проблем, що виникають у діяльності демократичних інститутів [3, с. 9-10]. Перелік прав, які захищаються, достатньо повний, і це демонструє готовність захищати всю сферу прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, та гарантувати здійснення цих прав на практиці [3, с. 47].

Послідовно реалізуючи принцип соціальної держави, Основний Закон у ст. 3 визнав людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Аналізуючи приписи ст. 1 Конституції України, П. Б. Стецюк вдало зазначив, що в основу конституційного положення «Україна – соціальна держава», як однієї з базових засад конституційного ладу України, покладено положення, за якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини (в т.ч. і соціального характеру), їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; при цьому держава безпосередньо відповідає перед людиною за свою діяльність (ст. 3) [4].

Таким чином, норми ст. 3 Конституції України мають фундаментальне значення для держави, яка свою діяльність має будувати на принципах визнання людини найвищою соціальною цінністю, забезпечуючи усіма засобами можливість реалізації її прав та свобод, відповідаючи перед людиною за свою діяльність. У цьому полягає головна гарантія реалізації громадянами їх конституційного права на соціальний захист.

Приписами ч. 2 ст. 6 Основного Закону України встановлено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, а частиною другою його ст. 19 унормовано, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відповідно до ч. 2 ст. 8

[1] Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Дана конституційна норма створює гарантію того, що законодавчо визначений механізм реалізації права громадян на соціальний захист не може суперечити керівним конституційним засадам.

Разом з тим, сутність конституційної засади, якою наша держава проголошена соціальною (ст. 1), розкривається у положенні стосовно державного забезпечення соціальної спрямованості української економіки (ч. 4 ст. 13 Конституції). Так, П. Б. Стецюк зазначає, що це прямий конституційний обов'язок України як соціальної держави і одночасно одна з її базових характеристик (ознак) [4]. Вважаємо, що даний конституційний принцип закріплює провідне місце соціальної складової в економіці, що своєю чергою є гарантією належної реалізації громадянами їх права на соціальний захист.

Окремо слід згадати й про положення ч. 5 ст. 17 Конституції, відповідно до яких держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Це є важливою гарантією соціального захисту громадян, які виконують свій конституційний обов'язок щодо забезпечення державної безпеки України та інших. В умовах сьогодення така конституційна гарантія є особливо актуальною.

Варто зазначити, що приписи ст. 46 Конституції, якими визначено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом наділяють цим правом виключно громадян України.

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Конституції іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Таким чином, вважаємо, що Конституцією у ст. 46 встановлено саме такий виняток і правом на соціальний захист наділено лише громадян України. До цього ж, ст. 22 Загальної декларації прав людини [5] правом на соціальне забезпечення наділяє кожну людину, як члена суспільства. У ст. 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [6] також визначено, що держави, які беруть участь у

цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. Ст. 12 Європейської соціальної хартії (переглянутої) [7] визначено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються, зокрема вживати заходів шляхом укладання відповідних двосторонніх і багатосторонніх угод або в інший спосіб і відповідно до умов, визначених у таких угодах, для забезпечення рівності між їхніми власними громадянами та громадянами інших

На залежність соціальних прав людини від економічних можливостей держави звертається увага у ст. 22 Загальної декларації прав людини 1948 р. та у пункті першому ст. 2 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. [6].

Крім того, за приписами ст. 55 кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а після використання всіх національних засобів правового захисту – звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Це також є важливими конституційними гарантіями права громадян на соціальний захист.

Узагальнюючи викладене, відзначимо, що Конституція України містить положення, на основі яких ґрунтується соціальний захист громадян в Україні. Водночас, окремі конституційні положення, як ми відзначали, потребують приведення їх у відповідність до приписів міжнародних актів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к/96–ВР від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Князевич Р.П. Модернізація Конституції України у світлі сучасних викликів / Князевич Р.П. // Конституційна реформа в Україні: новий етап та сучасні виклики. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015 – С. 14–17.

3. Проблеми розвитку конституційного законодавства України : збірник висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії) : Пер. з англ. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 498 с.

4. Стецюк П.Б. Окрема думка судді Конституційного Суду України стосовно Рішення Конституційного Суду / Стецюк П.Б. // Вісник Конституційного суду України. – 2012. – № 2. – С. 25.

5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Голос України від 10.12.2008. – № 236.

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

7. Європейська соціальна хартія (переглянута) № 163 від 3.05.1996 р. // Голос України від 30.11.2006. – № 227.

Назаренко О.Л.

аспірант,

Національна академія Служби безпеки України

ПРАВОВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Проблематика соціальних та правових гарантій захисту співробітників оперативних підрозділів та інших учасників оперативно-розшукової діяльності, їх дослідження є одним із найважливіших питань у забезпеченні державної безпеки, ця тема викликає чимало дискусій серед науковців, таких як, К. В. Антонова, О. М. Бандурки, В. Л. Грохольського, Ю. П. Дмитренка О. Ф. Долженкова, Я. Ю. Кондратьєва, М. К. Кузьменко, Д. И Никифорчука, В. Л. Ортинського, М. А. Погорецького, Я. І. Слободяна, І. В. Сервецького, М. О. Шиліна, І. Р. Шинкаренка та ін.

З'ясування правової природи поняття «безпека» як загального терміну в юриспруденції, так і як захисту держави стосовно осіб, які залучені до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності є актуальним для всебічного дослідження юридичної природи правовідносин в сфері забезпечення державної безпеки.

Під час виконання завдань протидії злочинності оперативні співробітники та інші учасники оперативно-розшукових заходів наражаються на небезпеку, пов'язану із загрозою їх життю і здоров'ю. Водночас не всі категорії зазначених осіб перебувають під захистом держави, передбаченим законодавством, що об'єктивно ускладнює роботу із планування та проведення оперативно-розшукових заходів.

Не слід забувати, що правова природа такого роду правовідносин неоднозначна, що вони мають багатогранний характер. До цього ж, деякими науковцями висловлювалися думки про те, що правовідносини,